

Konstnärliga fakultetens vid Göteborgs universitet yttrande över kulturskoleutredningen.

Betänkande av kulturskoleutredningen VR 2016/139

”En inkluderande kulturskola på egen grund”

Sammanfattning

Den konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet ställer sig positiv till grundtanken om en inkluderande kulturskola samt till utredningens grundintention att använda kulturskolan som ett verktyg för demokratiska och inkluderande perspektiv i det svenska samhället. Dock vill vi med detta yttrande göra specifika kommentarer samt föra fram såväl kritiska som positiva synpunkter till förslaget.

Utredningens ambitioner och syften är i mycket vällovliga. Ett demokratiskt och inkluderande perspektiv är en nödvändighet för kulturskolornas fortsatta verksamhet men också för samhället i stort. Den utbyggnad av kulturskolornas verksamhet som föreslås måste också följas av motsvarande tillskott av medel. De förslag som finns i utredningen är dock inte tillräckliga därvidlag. Vidare är det viktigt att utredningens resonemang kring bredd och spets bemöts så att de inte resulterar i att bredd ställs mot spets, att gruppundervisning ställs mot enskild undervisning eller att hantverkskunnande ställs mot konstnärliga uttryck. Alla dessa utgör varandras förutsättningar i konstnärliga/estetiska uttrycksformer där varje konstart bär på olika förutsättningar och villkor för det konstnärliga skapandet.

Det är centralt och absolut nödvändigt att utredningens grundläggande utgångspunkter tas tillvara. Här handlar det om att varje enskild elevs behov ska mötas och ett större spektrum av konstnärliga uttryck ska uppmuntras. Detta låter sig inte göras utan allvarliga och seriösa överväganden om varje konstarts egen identitet och egna förutsättningar – såväl med avseende på det konstnärliga uttrycket som på undervisningsformer. Här måste politiska avväganden ta hänsyn till och vara ett uttryck för respekt för varje individs

förutsättningar, för lärarnas förutsättningar, för lokala och regionala förutsättningar och, inte minst, för varje enskild genres och konstarts särart – en form av genre-respekt! Annars riskerar övergripande, normerande och styrande direktiv att få diametralt motsatta konsekvenser än de avsedda.

Vidare måste betänkandets förslag om expansion i fråga om konstarter samt de skisserade tankarna kring forskning inom fältet åtföljas av ökad medelstildelning så att finansieringen av dessa satsningar inte sker på bekostnad av kulturskolornas nuvarande verksamhet. Slutligen bejakas en genomlysning av utbildningsvägar för kulturskolelärare, med åtföljande åtgärder. Här vill Göteborgs universitet också utgöra en plattform för en vidare diskussion och ett utvecklande arbete inom området.

Kulturskolans roll

Kulturskolans roll är central i det svenska samhället. Det är viktigt att kulturskolans verksamhet är tillgänglig och står för ett inkluderande perspektiv. Vidare är kulturskolans verksamhet ett viktigt verktyg för utvecklingen av det svenska samhället i riktning mot ett inkluderande perspektiv och ett demokratiskt förhållningssätt. Det kan konstateras att varje satsad krona inom kulturskolan, med inriktning mot barns och ungas utveckling med hjälp av studier i estetiska ämnen, utgör en investering för framtiden. Dessutom utgör kulturskolan en viktig faktor för rekryteringen av framtida professionella aktörer inom de olika konstarterna. Detta är tydligt i alla genrer och konstnärliga områden. Det är dock viktigt att betona att de senaste årens nedmontering av de estetiska ämnenas roll i det allmänna skolväsendet utgör ett hot mot denna roll. Kulturskolan kan inte förväntas, utan tillskott av medel, uppfylla de krav som egentligen tidigare togs om hand genom de estetiska ämnenas tidigare roll i den allmänna skolan på olika nivåer. Det krävs en helhetssyn på lärande inom de estetiska ämnena där kulturskolans roll inte går att diskutera utan att ta en helhetsbild i beaktande.

Utgångspunkter för utredningen

Utredningen utgår från grundtanken om en inkluderande kulturskola på egen grund. Utredningens direktiv utgår från att man vill skapa vad man kallar en ”jämlik” och ”rättvis” kulturskola. (s 315 ff).

Vad som avses med ”jämlik” och ”rättvis” är i sammanhanget inte tydligt. Att kulturskolans verksamhet ska utgå från varje enskild elevs behov framhålls som särskilt viktigt, men det är vår åsikt att en del av utredningens förslag kan leda i en motsatt riktning (se nedan).

Rekrytering till kulturskolans verksamhet

Utredningen framhåller att föräldrarnas utbildningsnivå och kulturengagemang är avgörande för intresset att låta barnen ta del av kulturskolans verksamhet. Utredningen ser som sitt uppdrag att bryta denna snedrekrytering.

Konkreta synpunkter:

Undervisningsformer

6.2 Nationella mål

Göteborgs universitet avstyrker att gruppundervisning ska utgöra norm för kulturskolan.

Därmed föreslås att ”i första hand i grupp” stryks från det första nationella målet.

Betänkandet för fram gruppundervisning som norm (se citat på s 203 o 206): På s 12 framförs att undervisningen ska bedrivas ”i första hand i grupp”. Samma sak konstateras på s 203. På s 206 står det dessutom att ”gruppundervisning bör vara norm”.

Genom utredningens formuleringar på detta område spelas gruppundervisning ut mot enskild undervisning. När slutsatsen blir att gruppundervisning bör göras till norm tas inte hänsyn till varje elevs, varje individs och varje konstarts särart och behov. Det finns en mängd olika exempel på undervisning (såväl inom våra nya kulturuttryck från olika delar av världen som i våra traditionella

svenska kulturuttryck) där enskild undervisning är nödvändig och utgör en vital del i kunskapsutvecklingen. Vidare är det viktigt att påpeka att såväl begreppet ”gruppundervisning” som ”enskild undervisning” innehåller en rad olika metoder och förhållningssätt. Risken finns att utredningens förslag resulterar i en motsättning mellan grupp- och enskild undervisning. Med tanke på varje enskild elevs särskilda behov och den kompetens som finns idag på kulturskolorna riskerar just denna punkt att få motsatt effekt i relation till utredningens övergripande ambitioner om ett inkluderande perspektiv och en verksamhet som tar varje enskild elevs behov och förutsättningar på allvar.

Både enskild undervisning och gruppundervisning behövs. Det måste, som anges i utredningens direktiv, tas hänsyn till varje enskild elevs behov, till kompetensläget på respektive kulturskola samt till varje konststarts särskilda särart och behov. Vi vill poängtera att traditioner med enskild undervisning är vanligt förekommande i flera av de ”nya” genreområden som i allt högre grad omfattas av kulturskolornas verksamhet. Se vidare begreppet ”social dimension” (bl a s 84) – ett begrepp som är centralt för definitionen av kulturskolans uppdrag, men som inte i sig kan användas som exklusiv argumentation för den ena eller andra undervisningsformen. Såväl inom olika gruppundervisningstraditioner som inom olika former av enskild undervisning finns verktyg som utgör förutsättningar för att också uppnå en social dimension, utöver den hantverksmässiga träningen och utvecklandet av färdigheter på det estetiska området. Dessutom kräver olika skeden i en elevs konstnärliga utveckling olika undervisningsformer. Det är viktigt, som nämnts i sammanfattningen ovan, att de olika undervisningsformerna ses komplementärt i relation till varandra och utifrån varje individs och varje konststarts särart och behov.

Utbyggnad av antalet ämnen

6.2 nationella mål – ”Tre eller flera konstuttryck”

Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet avstyrker förslaget om ”tre eller flera konstuttryck” som normerande.

Fakulteten ställer sig dock positiv till en utbyggnad av antalet konstarter som representeras i kulturskolans verksamhet, dock med nödvändiga hänsyn tagna till lokala och regionala förutsättningar samt med beaktande av nödvändigheten att för en utökad verksamhet också tillskjuta nödvändiga medel på så vis att en expansion inte sker på bekostnad av nuvarande verksamhet i kulturskolan.

På s 12 (bl a) formuleras som nationellt mål att ”varje kulturskola ska ha verksamhet inom tre eller flera konstuttryck” (se även s 207).

Denna form av utbyggnad föreslås redan i proposition 1974:28 (se s 64 i betänkandet). Om detta dessutom kombineras med ett **normerande** perspektiv där varje kulturskola **ska** inrymma minst 3 konstarter så måste det få ekonomiska konsekvenser. Det handlar om pengar och också om kompetensförsörjning i stort. Vidare riskerar även denna punkt att slå särskilt hårt mot glesbygdens kulturskolor. Dessutom riskerar ambitionen att bygga ut, utan tillskott av erforderliga medel, att urvattna kulturskolans verksamhet. På så vis kommer klockan att vridas tillbaka så att de som vill få en hög undervisningsfrekvens letar upp det på den privata marknaden. Då blir kvalitativ och till kvantiteten tät undervisning i konstnärliga ämnen till slut (i värsta fall) en fråga enbart för dem som har råd. Effekten kan därför bli exkluderande i stället för inkluderande. Medelstildelningen är således avgörande för ett utvidgat uppdrag i fråga om expansion av konstarter inom kulturskolan.

Vidare kommentar beträffande utvidgningen av antalet konstarter inom kulturskolans verksamhet – med särskild hänsyftning på film- och bild-området:

Vi lever i en visuell kultur, där den visuella kommunikationen dominerar. Barn och unga bidrar i hög grad till den visuella kulturen och utredningen föreslår att Kulturskolan kan bli en plats där en medvetenhet om det visuella odlas. Idag är det en demokratisk fråga om du kan avläsa bild och vi ser positivt på att Kulturskolan kan bli den miljö som tar ansvar för den visuella bildningen för barn och unga. Det är viktigt hur ämnet ”Film” formuleras så att det inte blir en för snäv inramning av det visuella området. Ämnet ”Film” borde handla

om att hitta ett förhållningssätt till kameran, bilden och det visuella, snarare än att utgå från film som en produkt. I och med digitaliseringen av den teknik som vi idag använder, är det egentligen missvisande att använda ordet ”film”. Film är en analog teknik. Med den digitala tekniken utformas nya arbetsformer och processer samt nya sätt att visa ”film”, vilket kommer att påverka hur pedagogiken kring kulturskolans ämne ”Film” utformas. Utvidgningen till att kulturskolans verksamhet i högre grad skall inkludera Film som konstart kräver tillgång till teknik, ett stimulerande sammanhang där elever kan öva och utöva frekvent samt lokaler för att visa de bilder de producerar för andra. Film kräver teknik samt rum för visning. En fördel kan vara att samarbeta med regionala centra, studieförbund och aktiva biografier där det redan finns en levande miljö med aktiva utövare och en publik. Allt detta medför samtidigt högre krav på anslagstilldelning vilket måste tas i beaktande vid en utvidgning av kulturskolans uppdrag.

Vidare vill konstnärliga fakulteten betona kulturskolans expanderande och viktiga roll även för ämnen såsom drama/teater och dans.

Verksamhetens förläggning utanför skoltid

6.2 Nationella mål – ”Verksamhetens förläggning utanför skoltid”. Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet avstyrker förslaget om att kulturskolans verksamhet ”ska bedrivas på barns och ungas fria tid”.

I de nationella målen (bl a s 12 samt under punkt 6.2) formuleras att ”En kommunal kulturskola ska bedrivas på barns och ungas fria tid.” Utredningen konstaterar dock (s 124) att detta i olika sammanhang (och särskilt i glesbygd) kan innebära ett hinder för deltagande. Det är därför viktigt att direktiv och förslag på detta område tar hänsyn till lokala och regionala förutsättningar avseende avstånd och kommunikationer på ett sådant sätt att alla barn och unga ges maximalt goda förutsättningar för att ta del av kulturskolans verksamhet (se även 207).

Rekryteringsbas för professionella kulturarbetare.

6.6 Bidrag till nationell spetskompetens.

Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet tillstyrker utredningens förslag, men vill samtidigt påpeka att de föreslagna medlen borde utökas för att få avsedd och mer långsiktig effekt.

Utredningen nämner (s 49 och s 174) rekryteringsproblematik för högre musikundervisning med avseende på orkesterinstrument. Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet anser att kulturskolans roll i detta avseende är central och det är synnerligen viktigt att kulturskolan framöver bejakar och ges möjlighet till att möta uppdraget att utbilda utifrån såväl ett spets- som ett breddperspektiv. Båda dessa perspektiv förutsätter varandra och bör utgöra grundbulten i ett komplementärt synsätt på kulturskolans uppdrag. Utredningens förslag behöver därför konkretiseras så att uppdraget om rekryteringsbas för det professionella kulturlivet kan tillgodoses. Här behövs vidare belysning utifrån frågan om kompetensförsörjning för hela det offentliga kulturlivet. Särskilda spets-satsningar bör uppmuntras. Satsningar på detta område bör genomföras i samråd med yrkeslivet inom respektive konstarts professionella verksamhetsområde. För att spets-satsningarna ska göra verkan bör de vara så riktade att de samtidigt ger en tillräckligt stor kritisk massa. Därvidlag kan, inom musikområdet, goda exempel hämtas från spets-satsningen i samarbetet mellan Göteborgs symfoniker, spetsutbildningen i Vänersborg och Västra Götalandsregionen, något som också belyses i betänkandet (s 232 ff). Som exempel kan också nämna spetsutbildningar på Hulebäcksgymnasiet i Mölnlycke och på Hvitfeldtska gymnasiet i Göteborg. Betänkandets förslag på detta område bejakas av Göteborgs universitet.

Bildningsuppdraget

Utredningen nämner (s 17) bildningsbegreppet och dess föränderlighet. Denna fråga är central för vår egen förståelse av vår

samtid och är intimt länkad till frågan om historiska perspektiv. Innovation och nytolkning måste alltid ses i ljuset av en historisk utveckling. Det är noterbart att frågan om de estetiska ämnenas historieskrivning och teoretiska bas inte lyfts fram i någon högre grad och att kulturarvsfrågor inte i någon större utsträckning finns med i synen på kulturskolans uppdrag. Konsthistoria, musikhistoria, filmhistoria, teoribildningar etc inom estetiska ämnen är centrala för bildningsperspektivet och kulturskolans möjligheter att möta utmaningar på detta område. Estetiska ämnen har sociala dimensioner samtidigt som de är kunskapsbyggande på alla plan. I ljuset av de estetiska ämnenas nedmonterade position i den allmänna skolan framstår dessa frågor som viktigare än någonsin – även för kulturskolornas uppdrag.

I utgångspunkten för utredningen formuleras ett fokus på barns och ungas perspektiv, men den pedagogiska uppgiften handlar också i hög grad om att presentera valmöjligheter och att inte bara spegla samhällets (ofta kommersiellt motiverade) strömningar utan i lika hög grad utgöra en visionär plattform. Således bör kulturskolans verksamhet inte bara utgöra en spegelbild av det omkringliggande samhället utan vara en visionär aktör mitt i samhället. Att barn och unga inte automatiskt väljer vissa kulturuttryck innebär oftast inte att man har valt bort dessa utan att man aldrig har fått dessa uttryck presenterade för sig. Här har kulturskolan en pedagogiskt viktig uppgift att fylla. Denna roll måste stärkas, inte minst genom att stödja kulturskolelärares position och uppdrag.

Gestaltning och reproduktion

Utredningen skriver (s 76) ”... ett starkt fokus på barns och ungas eget skapande och lek utifrån barnets perspektiv till skillnad från ett mer reproducerande och undervisande förhållningssätt som kan sägas präglade den traditionella musikundervisningen i kulturskolan.”

Här är det viktigt att påpeka att interpretation, lära sig behärska ett instrument rent tekniskt och interpretation av notbild/text/manus/dansmönster etc i lika hög grad utgör en kreativ och en gestaltande verksamhet som t ex den i leken grundade

undervisningen. Det är centralt att se kulturskolans olika verksamhetsformer som komplementära i relation till varandra i stället för att spela ut dessa mot varandra.

Inrättandet av ett nationellt kulturskolecentrum

6.3 Nationellt Kulturskolecentrum

Göteborgs universitet tillstyrker förslaget om att inrätta ett nationellt kulturskolecentrum men menar att verksamheten behöver förtydligas ytterligare.

Utredningen föreslår ett inrättande av ett nationellt kulturskolecentrum. Genom att kunskapen om kulturskolans verksamhet ofta stannar i kommunerna så kan detta vara en bra lösning. Dock är det viktigt att uppgiften för ett sådant centrum ytterligare förtydligas. Inte minst är det föreslagna uppdraget att fördela medel (s 215) ett uppdrag som måste avgränsas och förtydligas – inte minst med avseende på kriterier för medelsfördelning.

Vidare innebär centraliserade perspektiv med avseende på samordning och medelsfördelning alltid risker och bör omfattas av en tydlig uppdragsbeskrivning.

Utbildningsvägar för kulturskolelärare (s 248-251)

Utredningens konkreta förslag med avseende på utbildningsvägar för kulturskolelärare är välkomna och viktiga.

Här finns flera vägar att gå. Från Konstnärliga fakultetens sida är förslagen på s 248-251 viktiga att lyfta fram. Med erfarenhet från att som lärosäte rymma samtliga konstarter finns här en bra plattform för vidare utveckling på detta område; såväl med avseende på att öppna upp för kandidatexamen inom fler konstnärliga ämnen som i fråga om en anpassning av ämneslärarutbildningen och ett utvecklande av en ny kulturpedagogutbildning/-examen. Vidare föreslår vi att möjligheten till inrättande av kulturpedagogutbildning på masternivå ses över.

Det är viktigt att påpeka att just ämnesläraruutbildningen inte helt kan svara upp till de krav som ställs utifrån en vidgning av antalet representerade konstarter inom kulturskolan. Urvalet av ämnen inom ämnesläraruutbildningen är därvidlag allt för begränsat.

Utredningen har noterat (s 248) att flera lärosäten under de senaste åren har etablerat nya kandidatutbildningar mot områden relevanta för kulturskolan. Samtliga dessa utbildningar omfattar 180 högskolepoäng och bygger på lärosätets examensrätt i ett huvudområde.

Utredningen ser ett behov av att fler och nya områden utvecklas vid lärosätena för att bättre motsvara kulturskolans samtida kompetensbehov exempelvis inom film men också inom drama/teater och dans.

I sammanhanget är det viktigt att lyfta fram KPU:n (kompletterande pedagogisk utbildning). Där fokuserar man på dem som har 120 högskolepoäng i ett ämne som har sin motsvarighet på gymnasiet: I dagsläget finns t ex både ämnet film och TV-produktion samt fotografisk bild på gymnasiet. Denna situation borde passa de studenter som har en kandidat i dessa ämnen. KPU innebär att deras högskolepoäng tillgodoräknas samt att de läser 90 hp i utbildningsvetenskaplig kärna, något som liknar det som nu i betänkandet föreslås bli lösningen på en yrkesexamen som kulturskolepedagog. En viktig skillnad är dock att KPU innebär att de där lär sig bedömning, något som inte behövs i kulturskolan. De grupper som söker sig till arbeten som lärare i dessa ämnen på gymnasiet och i kulturskolan har samma bakgrund. Därför kan det vara problematiskt att sära på dessa utbildningar då, som det även nämns i betänkandet, dessa arbeten ofta ligger på samma personer.

Anpassade ämnesläraruutbildningar (s 248-249)

Utredningen bedömer att en anpassning av ämnesläraruutbildningarna behövs för att bättre motsvara kommunernas behov av kompetens. Många kommuner har behov av kombinationstjänster med pedagogisk personal med kompetens att arbeta såväl i skolan som i kulturskolan. Det gör att kommunerna i stor utsträckning efterfrågar

personer med ämneslärarexamen. Eftersom denna utbildning inte är avsedd för kulturskolans verksamhet i första hand bör dessa utbildningar öppna upp mot kulturskolan genom att införa kurser som relaterar till undervisning i kulturskolan och dito verksamhetsförlagd utbildning.

Studenterna på ämneslärarprogrammet bör kunna välja en av sina VFU-perioder (verksamhetsförlagd utbildning) ute på en kulturskola eller en annan kulturinstitution. I dagsläget ser vi dock inte att en anpassning behöver vara helt nödvändig då vi har sett att flera av våra utexaminerade lärare får tjänster som är en kombination av kulturskola och ämne på gymnasienivå eller årskurs 7-9. Vi har inte sett några hinder för studenterna att ta dessa tjänster, utan utbildningen ger dem den kunskap de behöver för att kunna arbeta på kulturskolan också förutom den som ämneslärare.

Ämnet Film behöver belysas separat. Eftersom Film ännu inte är ett ämne i grundskolans läroplan, finns ingen etablerad ämneslärarutbildning i film. Historiskt har det funnits filmpedagogiska utbildningar på universitetsnivå i Sverige, men idag finns ingen. Vi föreslår en kartläggning och analys av den filmpedagogiska verksamhet som finns inom Kulturskolan idag samt att fortbildning och utbildning av filmpedagoger är förlagd till de konstnärliga högskolorna. Vi förordar också motsvarande insatser inom drama/teater- och dansområdet.

Forskning och nationell forskarskola.

6.9 Kulturskolerelaterad forskning

Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet tillstyrker utredningens förslag (s 253).

Utvecklingen av forskning inom och om kulturskolans verksamhet är viktig och betydelsefull. Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet välkomnar en satsning på detta område.

Att stärka forskningen kring Kulturskolans lärmiljö är angeläget,

speciellt med tanke på det inkluderande och demokratiska uppdrag och det starka barnperspektiv utredningen driver. Vi föreslår att forskningsanslaget kan riktas till att utveckla didaktiken utifrån de konstnärliga ämnena, på de konstnärliga högskolorna. Gällande förslaget om att inrätta en ny forskarskola i Kulturskolans didaktik, föreslår vi att examen inrättas i Konstnärlig gestaltning med inriktning mot lärande i Kulturskolan med fokus på praktisk kunskap och alltså är förlagd till de konstnärliga högskolorna.

Göteborg den 13/3 2017

I tjänsten

Johannes Landgren

Prodekan vid konstnärliga fakulteten, Göteborgs universitet.